

Ruben L. Oppenheimer

Capituleer niet voor de radicale islam

Gepubliceerd: 3 maart 2008 12:30 | Gewijzigd: 3 maart 2008 13:59

Nu ook GroenLinks en de VVD zich aansluiten bij de oproep van de regering aan Geert Wilders om toch vooral voorzichtig te zijn, is de maat vol, vindt Gabriël van den Brink.

Gabriël van den Brink

Wat bezielt politieke elite om één van onze voornaamste beginselen zo gemakkelijk weg te geven? Hoe staat het eigenlijk met de Nederlandse democratie? Zijn we bereid om fundamentele meningsverschillen uit te vechten of gaan we voor chantage en intimidatie opzij? Tien stellingen.

Men begint al te capituleren door te geloven dat de verantwoordelijkheid voor eventuele aanslagen bij Nederlandse burgers of politici ligt.

Over de betekenis van het geloof wordt in Nederland zeer verschillend gedacht. Dat geldt in het bijzonder voor de islam. Sommigen menen dat gelovigen so-wie-so achterlijk zijn, anderen willen dat elk geloof gerespecteerd wordt en weer anderen beschouwen hun eigen geloof als superieur. Men kan dus niet zeggen dat 'Nederland' over de islam een bepaalde opvatting heeft en dus is elke aanval op 'Nederlandse' belangen misplaatst. Mochten zich gewelddadige incidenten voordoen dan zijn Nederlandse burgers noch de Nederlandse regering daar verantwoordelijk voor maar degenen het geweld hebben gepleegd.

Het staat iedereen vrij om kritiek te hebben op de islam, ook wanneer dat bij moslims en andere gelovigen de nodige weerstand oproept.

Vrijheid van meningsuiting is méér dan een grondwettelijk recht. Deze vrijheid droeg wezenlijk bij aan het ontstaan van de moderne Europese cultuur en werd in de twintigste eeuw alleen door linkse en rechtse dictaturen ter discussie gesteld. Daarom is het verdedigen van deze vrijheid een dure plicht voor elke democratie die haar geschiedenis kent. Dat gaat bij uitstek op voor Nederland, waar gewetensvrijheid reeds in een vroeg stadium erkend en gepraktiseerd werd. Mede daardoor konden overtuigde atheïsten en orthodoxe gelovigen in één land met elkaar samenleven. Natuurlijk kwam het af en toe voor dat gelovigen werden gekwetst, maar dat heeft er niet toe geleid dat de vrijheid van meningsuiting ingeperkt werd. We hoeven maar te herinneren aan het tegen Gerard Kornelis van het Reve gevoerde proces in de jaren zestig om te begrijpen hoe groot de terugval zou zijn wanneer we nu de moslims op dit punt zouden ontzien.

Critici van de islam die worden aangevallen of met de dood worden bedreigd, moeten door de overheid worden beschermd.

Juist omdat de vrijheid van meningsuiting voor onze beschaving zo'n principiële zaak is, moet iedereen die omwille van zijn denkbeelden of stellingname in het publieke debat met de dood wordt bedreigd, kunnen rekenen op een adequate bescherming door de staat. Waartoe dient het geweldsmonopolie als de staat dit niet doet? De Britse regering begreep dit toen zij Salman Rushdie meteen na zijn bedreiging door de Iraanse ayatolla's in bescherming nam. De Nederlandse regering bleek een stuk wankelmoediger en liet Ayaan Hirschi Ali naar het buitenland gaan. Daaruit bleek dat in de strijd tussen koopman en dominee de laatste aan het kortste eind trok. Gesteld voor het dilemma van morele vastberadenheid versus financiële kosten, valt de keuze kennelijk in het nadeel van de vastberadenheid uit. Het sterkt buitenlandse radicalen slechts in hun geloof dat onze beginselen kunnen worden gekocht.

IV

Zij die vinden dat Geert Wilders verwerpelijke opvattingen heeft, moeten niet eisen dat hij deze verzwijgt, maar inhoudelijk de strijd met zijn ideeën aangaan.

Gelukkig is een ruime meerderheid van de Nederlanders het niet eens met de standpunten van Wilders betreffende de islam. Maar het behoort tot een volwassen democratie dat men hem inhoudelijk bestrijdt. Het siert de SP dat zij plannen voor een tegenaanval heeft. Tegelijkertijd moet men oog hebben voor de reële problemen die Wilders aan zijn niet onaanzienlijke electoraat helpen. Zowel de PvdA als VVD zouden zich moeten inspannen om dat deel van het electoraat dat ze aan de PVV zijn kwijtgeraakt met democratische middelen te heroveren. Overigens zouden ook moslims er goed aan doen zich meer actief te mengen in de strijd om langs die weg hun eigen plaats te verwerven in het democratische bestel.

V

Behalve burgers die de islam respecteren, hebben veel Nederlanders de afgelopen jaren op een actieve wijze contact met de migranten gezocht.

Wat dit betreft is het veelzeggend wat er na de moord op Theo van Gogh is gebeurd. Terwijl de publieke opinie werd beheerst door polarisatie en angst (het beeld van een brandende moskee in de nacht) voelden veel autochtonen de behoefte aan toenadering. Uit een onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat sindsdien vele honderden initiatieven van de grond zijn gekomen om de banden met migranten juist aan te halen. Dat is in ons land op een veel grotere schaal dan elders gebeurd. Men kan de vraag stellen of die initiatieven effectief zijn geweest maar wellicht is die vraag niet op haar plaats. Velen van ons geloven oprecht dat het goed is om elkaar op te zoeken in tijden van nood. Dat houdt ook een belangrijke boodschap voor de (lokale) overheid in: het is beter om de waarde van dit soort betrokkenheid onder ogen te zien dan de critici van de islam het verwijt te maken dat ze onverantwoordelijk zijn.

VI

Behalve aan respect en nader contact heeft een groot aantal veelal gelovige Nederlanders behoefte aan een meer constructieve dialoog met de islam.

Er zijn in Nederland veel gelovigen die een zekere verwantschap voelen met de islam waar het gaat om de uitwassen van onze hedendaagse cultuur. Zij staan meer aandacht voor de waarde van betrokkenheid, dankbaarheid, mededogen of barmhartigheid voor en zien dat de islam daarbij een mogelijk inspiratiebron is. Tegelijkertijd vinden ze dat de moslims wel erg orthodox zijn en dat op het punt van de geloofsleer of de familiemoraal een moderne visie wenselijk is. Voor mensen die op deze punten een gesprek willen aanknopen is het uiteraard van enorm belang om de juiste toon aan te slaan. Als een hervorming van de islamitische traditie al mogelijk is, dan zal ze vermoedelijk alleen van binnenuit op gang worden gebracht en daarbij kan het gesprek met moderne christenen behulpzaam zijn. Zelf denk ik dat deze dialoog van grote betekenis is maar het zou een vergissing zijn om haar op één lijn te stellen met het publieke debat. We mogen niet van alle Nederlandse burgers verlangen dat ze met de moslims in gesprek willen gaan en dus kan de roep om een gematigde toon nooit een algemene gedragscode zijn.

VII

Het aantal moslims dat naar een Europese vorm van burgerschap streeft neemt toe en zij moeten met alle middelen worden gesteund.

In weerwil van het felle debat doen zich onder moslims een aantal hoopvolle veranderingen voor. Te denken valt aan de invloed van Tarique Ramadan die voor een volledig ontwikkeld burgerschap pleit. Te denken valt eveneens aan nieuwe organisaties die zich inzetten voor de ontwikkeling van een Europese islam. Of aan migranten die openlijk zeggen dat hun toekomst in Nederland ligt en dat politieke of religieuze bemoeienis vanuit het thuisland niet langer wenselijk is. Deze geluiden kwamen tien jaar geleden nauwelijks voor. Ze zijn ongetwijfeld de vrucht van een moeilijke strijd die de moslims zelf hebben gevoerd maar we helpen hen niet door concessies aan hun meest onverzoenlijke geloofsgenoten te doen. We steunen de moderne moslims het meest door vast te houden aan rechtsstaat en democratie en ons open te stellen voor eventuele kritiek. Wie oprecht in de waarden en idealen van de eigen beschaving gelooft, is bereid om het eigen gedrag in het licht van die waarden te zien. Tot een dergelijke zelfkritiek zouden moderne burgers altijd bereid moeten zijn en in de mate waarin zij dat doen mag het ook van islamitische medeburgers worden verwacht.

VIII

De integratie van moslims zou enorm geholpen zijn als aanhangers van de islam afstand namen van hun radicale geloofsgenoten voor wie geweld en bedreiging nog altijd legitiem zijn.

Een kleine minderheid van de moslims stelt de waarden van het eigen geloof nog altijd boven die van tolerantie en democratie. Ze zijn voor vrijheid van meningsuiting behalve wanneer het gaat om de profeet. Dat lijkt mij op den duur een onhoudbare positie te zijn. A fortiori geldt dat voor het bedreigen van moslims die afstand nemen van hun geloof respectievelijk het aanvallen van ex-moslims die deelnemen aan het publieke debat. Vrijheid van geweten zou niet alleen bij autochtone Nederlanders maar ook binnen de moslimgemeenschap een algemeen aanvaard beginsel dienen te zijn. Dat is helemaal niet zo'n extreme eis als menigeen denkt. Per slot van rekening is het de Koran zelf die zegt dat er met betrekking tot het geloof geen dwang kan bestaan. Dat weinig moslims deze vrijheid ook nemen, heeft minder met het geloof zelf van doen maar houdt vooral met een gebrek aan sociale, culturele en politieke ontwikkeling in het land van herkomst verband.

IX

Los van de vraag hoeveel commotie de film van Wilders gaat oproepen (er zijn in het Westen wel 'ergere' films gemaakt) geeft het geen pas om concessies aan een beeldvijandige traditie te doen.

De status van beelden is één van de vragen waar de wegen van het Westen en de islam in het verleden uiteen zijn gegaan. Vanaf de late Middeleeuwen hebben beelden, tekeningen, schilderijen en andere visuele middelen een voorname rol in onze beschaving gespeeld. Dat geldt – opnieuw – extra sterk voor de Lage Landen die in de zeventiende eeuw een grote intellectuele en culturele bloei hebben gekend maar het is in de latere ontwikkeling van het Westen niet anders geweest. Wat de roman voor de negentiende eeuw heeft gedaan, deed de film voor de twintigste eeuw: het

is een van de voornaamste middelen waarmee zich in onze samenleving de collectieve reflectie voltrekt. Dat geldt vandaag nog sterker dan enkele decennia terug omdat (zoals recentelijk door meerdere commentatoren opgemerkt is) over onze levenservaring steeds vaker in filmische termen nagedacht wordt. Om uitgerekend op dat moment te willen voorkomen dat er een film over de actuele problematiek wordt gemaakt, getuigt van bitter weinig inzicht in de manier waarop onze cultuur functioneert.

X

Het doordenken van de grote vragen van onze tijd is zonder verbeelding niet mogelijk. Daarom dient er op dat punt een volledige vrijheid te zijn.

De grote botsingen van onze tijd draaien niet alleen om markten of macht, om olie of geld. Ze draaien ook om ideeën over het goede leven, morele beginselen, fundamentele waarden en de zin van het bestaan. Cynici beweren voortdurend dat deze geestelijke strijd onbetekenend is maar de geschiedenis leert dat ze een cruciale rol speelt. Het is de kracht van democratieën dat deze strijd op het niveau van de verbeelding kan worden gevoerd. Per saldo weten zij meer bronnen aan te boren dan stelsels waarin de publieke verbeelding geknecht of ingeperkt wordt. Juist op dit punt is de toekomst van een land als China precair: economisch succes betekent niet dat de geest zich ontplooit. En ook de achterstand van veel Islamitische landen is veelzeggend. Geestelijke vrijheid opgeven zou niet minder dan verraad aan onze meest fundamentele beginselen zijn. Aan het gedrag van mensen kunnen om allerlei redenen grenzen worden gesteld, maar als we grenzen gaan stellen aan hun verbeelding is de capitulatie van het Westen een feit.

Gabriël van den Brink is hoogleraar maatschappelijke bestuurskunde aan de Universiteit van Tilburg lector gemeenschappelijke veiligheidskunde aan de Politieacademie in Apeldoorn. Hij schreef dit artikel op persoonlijke titel.